

TOPLUMUN GÖRÜNÜMÜ 2025

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, Toplumun
Görünümü 2025:
Demografik ve Toplumsal
Dönüşüm başlıklı raporun
özet bir versiyonudur.
Raporun tamamı için qr
kodu okutunuz.

İLKE YAYINLARI: 281
ALAN İZLEME RAPORLARI: 28
TOPLUMUN GÖRÜNÜMÜ RAPORU: 5

Proje Yürütücüsü: Ahmet Sait Öner

Proje Danışmanları: Elyesa Koytak, Ömer Torlak

Editör: Mehmet Fatih Aysan

Yazarlar: Alim Arlı, Emine Özmete, Halim Baş, Hediyeullah Aydeniz, Mehmet Ali Eryurt, Murat Anıl Mercan,
Nihat Bulut, Orhan Koçak, Rana Atabay Kuşçu, Şeyma Ayyıldız, Yusuf Süha Kulu

Yayın Koordinatörü: Mehtap Nur Öksüz

Yayın Sekreteri: Enes Kuru

Veri Derleme ve Görselleştirme: Enes Kuru

Katkıda Bulunan: Betül Alkan

Tasarım: iyicalismalar.tr

Kapak Fotoğrafı: Esmanur Ece/Pexels

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2026

E-ISBN: 978-625-8350-02-9

DOI: <http://dx.doi.org/10.71174/air28>

Atıf: İLKE Vakfı (2026). *Toplumun görünümü 2025: Demografik ve toplumsal dönüşüm* (Ed., M. F. Aysan).

DOI: <http://dx.doi.org/10.71174/air28>

Rapor Hakkında

İLKE Vakfı Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanan "Toplumun Görünümü 2025: Demografik ve Toplumsal Dönüşüm", Toplumun Görünümü rapor serisinin beşinci yayınıdır. Başta Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri olmak üzere ulusal ve uluslararası açık veri kaynaklarına dayanan rapor, Türkiye'nin toplumsal yapısındaki yıllık gelişmeleri çok boyutlu bir çerçevede izlemeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Rapor, verilerden hareketle disiplinlerarası bir bakış sunmakta; her bölümde temel bulgular ortaya konmakta ve somut politika önerileri geliştirilmektedir.

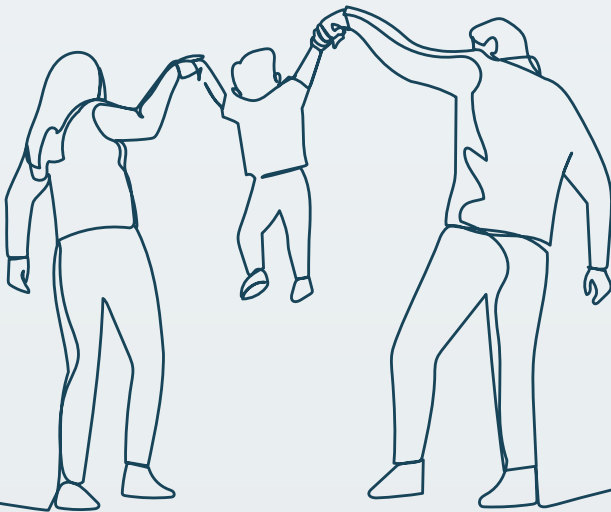
Bu yılki rapor "demografik ve toplumsal dönüşüm" teması ekseninde kurgulanmıştır. Cumhuriyet tarihinin en düşük doğurganlık hızı, yaşlanan nüfus, küçülen haneler ve hızla değişen toplumsal yapı; nüfustan aileye, ekonomiden çalışma hayatına, refahtan hukuka, kültürden çevreye uzanan 11 bölümün ortak arka planını oluşturmaktadır.

RAPORUN KAPSAMI

TOPLUMUN GÖRÜNÜMÜ 2025

- Doğurganlık hızı **1,42** ile tarihinin en düşük düzeyine geriledi.
- Türkiye nüfusunun ortanca yaşı **34,9'a** yükseldi.
- Doğumların **%43'ü 30** yaş üstü, **%16'sı 35** yaş üstü.
- Ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde **28,5'e**, kadınlarda **26,0'a** yükseldi.
- Yükseköğretim mezunu kadınlarda doğurganlık **1,22** çocuğa düştü.
- Ortalama hanehalkı büyüklüğü son **15** yılda **3,84'ten 3,08'e** küçüldü.
- Her beş haneden biri (**%20,5**) tek kişilik.
- Boşanmış nüfus **15** yılda **1,56** milyondan **3,57** milyona çıktı.
- **1,84** milyon yaşlı tek başına yaşıyor.
- Beş yaş altı nüfusun payı **%5,6** ile tarihin en düşük düzeyinde.
- Yaşlı bağımlılık oranı **%16,2'ye** yükseldi.

ÖNE ÇIKANLAR

- Yaşam süresi **78,1** yıl; sağlıklı yaşam beklentisi ise **57,6** yıl.
- **25-29** yaşta yükseköğretim mezunu oranı **%11,8**'den **%45,9**'a yükseldi.
- Ekonomi **%3,6** büyüdü; kişi başına GSYH **18.040** dolar.
- Enflasyon **%31**'e geriledi; konutta ise **%49,5**.
- Her dört çalışandan biri kayıt dışı.
- Kadın istihdamı **%32**, erkek istihdamı **%66,4**.
- En zengin **%20**, toplam gelirin **%48,1**'ini alıyor.
- Türkiye, **20-34** yaş nitelikli nüfus için net göç veren ülke oldu.
- Cezaevi nüfusu **8** yılda **%91** artarak **383** bine ulaştı.
- AYM ihlal kararlarının **%71,2**'si makul sürede yargılanma hakkına ilişkin.
- Çevre harcamalarının **%58,8**'i atığa giderken iklime ayrılan pay **%2**'nin altında.

Temel Dinamikler

- Türkiye nüfusu 2025 sonunda 86,1 milyona ulaşırken nüfus artış hızı %5 ile Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyelerinde seyretmektedir. Türkiye, son on yılda doğurganlık hızı en hızlı düşen ülkelerden biri olmuştur.
- Türkiye, 2030'ların ortasına kadar açık kalması beklenen demografik fırsat penceresinin son evresindedir; bu pencere kendiliğinden refah üretmemekte, eğitimin niteliğine ve üretken istihdam koşuluna bağlı bulunmaktadır.
- Ortalama hanehalkı büyüklüğü 2010'da 3,84'ten 2025'te 3,08'e gerilemiş; tek kişilik haneler %20,5'e yükselirken eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin oranı %37,5'e düşmüştür. Boşanmış nüfus 2010'da 1,56 milyon iken 2025'te 3,57 milyona çıkmıştır.
- Doğuşta beklenen yaşam süresi 78,1 yıla ulaşırken sağlıklı yaşam beklentisi 57,6 yılda kalmaktadır. Aradaki yaklaşık 20 yıllık fark ağır bir kronik hastalık ve bakım yüküne işaret etmektedir.
- 25-29 yaş grubunda yükseköğretim mezunu oranı 2008'de %11,8'den 2024'te %45,9'a yükselmiştir. Ancak net okullaşma oranı %46,3 düzeyinde yataylaşmış olup brüt orandaki artışın temel kaynağı açık öğretimdir.
- Türkiye ekonomisi 2025'te %3,6 büyüyerek kesintisiz büyümeyi 22 çeyreğe taşımış, kişi başına GSYH 18.040 dolara ulaşmıştır. Ancak bu ekonomik büyüme ülkemizdeki yüksek gelir eşitsizliğini düşürememiştir.
- İşsizlik oranı %8,4'e gerilerken atıl işgücü oranı %30'lara dayanmaktadır.
- En yüksek %20'lik gelir grubu toplam gelirin %48,1'ini alırken en alt %20'lik grubun payı %6,4'te kalmaktadır.
- Türkiye, özellikle 20-34 yaş grubundaki nitelikli nüfus ve Türk vatandaşları için "net göç veren" ülke konumuna gelmiştir. İç göçte kadınlar 1,4 milyonu aşan hareketlilikle ana aktör haline gelmiştir.
- Ekonomik temelli suçların malvarlığına karşı suçlar kategorisinde ilk sırada yer alması, suçun sosyoekonomik dinamiklerle güçlü bir bağı olduğunu göstermektedir.
- Cezaevlerindeki toplam hükümlü ve tutuklu sayısı son 8 yılda %91 artarak 383 bin kişiye ulaşmıştır.
- Toplam kültür harcamaları 408 milyar TL'yi aşarak bir önceki yıla göre %83,3 artmıştır; ancak sektörün %49,1'i kamu finansmanına bağımlı bulunmaktadır.
- Sera gazı emisyonları 1990-2024 döneminde 228,4 milyon tondan 584,5 milyon tona yükselmiştir. Emisyonların %71,7'si enerji kaynaklıdır ve gelir başına karbon yoğunluğu AB ortalamasının yaklaşık iki katıdır.

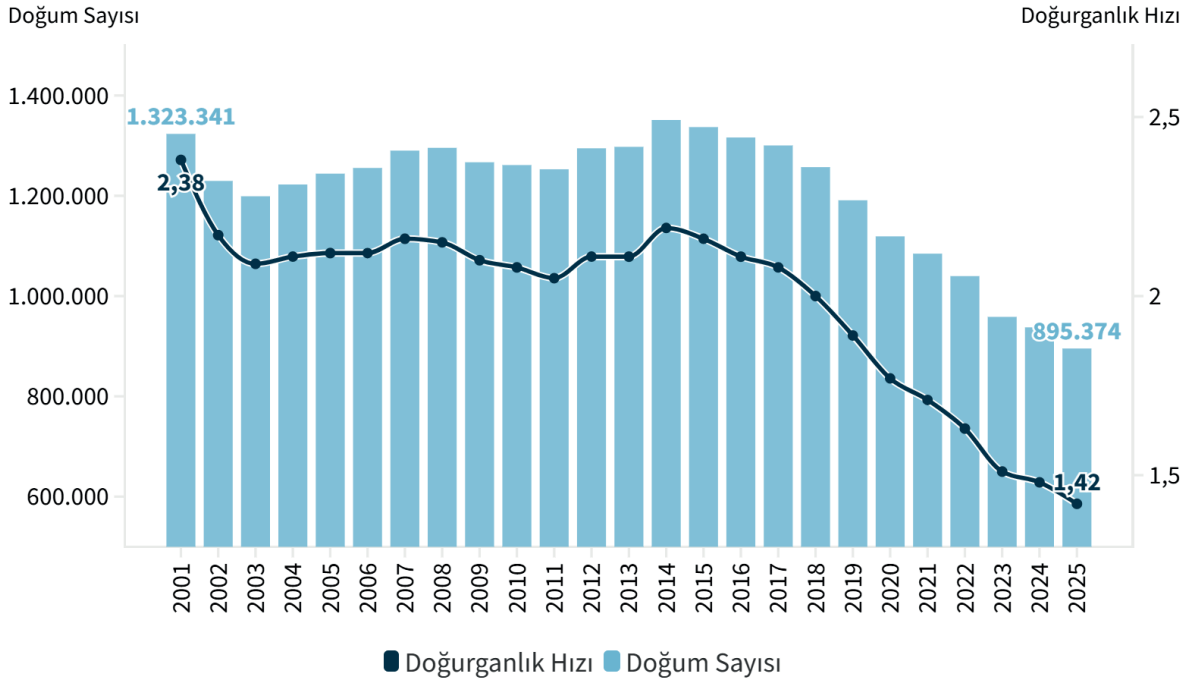
Öneriler

- Demografik fırsat penceresinin etkin değerlendirilmesi için eğitim niteliği artırılmalı, genç nüfusun üretken istihdama erişimi güçlendirilmeli; ailelerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olmalarını sağlayacak konut, bakım ve sosyal politika araçları geliştirilmelidir.
- Artan tek kişilik haneler ve yalnız yaşayan yaşlı nüfus doğrultusunda bakım ve sosyal destek hizmetleri genişletilmeli; kadın istihdamını desteklerken doğurganlığı da gözeten esnek çalışma modelleri ve bakım hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına yönelik koruyucu sağlık hizmetleri güçlendirilmeli, kurumsal bakım kapasitesi artırılmalı ve topluma katılımı destekleyen aktif yaşlanma programları yaygınlaştırılmalıdır.
- Konut fiyatları ve kiralardaki baskıyı hafifletmek için konut arzını doğrudan artırıcı politikalar izlenmeli; imalat ihracatında %3,8 olan yüksek teknoloji payını OECD ortalamasına (%20) yaklaştıracak Ar-Ge, nitelikli işgücü ve yapay zeka yatırımları önceliklendirilmelidir.
- Kapsayıcı istihdam politikaları uygulanmalı; özellikle tarım sektöründe kayıt dışılıkla mücadele güçlendirilmeli ve asgari ücretin enflasyon karşısında erimemesi güvence altına alınmalıdır.
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma riskinin yüksek olduğu bölgelerde sosyal destek programları yaygınlaştırılmalı; eğitimin yoksulluk riskindeki belirleyici rolü dikkate alınarak şartlı eğitim yardımları ve akademik mentörlük mekanizmaları genişletilmelidir.
- Genç ve nitelikli nüfusun dışı yönelimini durdurmak için üretken istihdam fırsatları ile yaşam kalitesini ve aidiyet duygusunu güçlendiren politikalar geliştirilmeli; göç yönetimi veriye dayalı ve çok boyutlu bir yönetim modeliyle yürütülmelidir.
- Yargı yükünü azaltmak için alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve hapis dışı yaptırımlar yaygınlaştırılmalı, yargıda dijitalleşme hızlandırılmalı; suçun önlenmesine yönelik sosyal politikalar yargı reformunun parçası haline getirilmelidir.
- Kültür ekonomisinin kamu bağımlılığını azaltmak için sponsorluk kanunu ve vergi teşvik mekanizmaları devreye alınmalı; katılımcı süreçlerle 10-15 yıllık bir kültür-sanat planı hazırlanmalı ve coğrafi erişim eşitsizliği giderilmelidir.
- Emisyon Ticaret Sistemi altyapısı sanayide düşük karbonlu dönüşümle entegre edilmeli, çevre harcamalarının odağı kriz yönetiminden, önleme ve iklim uyumuna kaydırılmalıdır.
- Demografik dönüşümün eğitimden sağlığa, sosyal güvenlik konuta uzanan etkileri dikkate alınarak nüfus politikası, gençlere anlamlı bir gelecek perspektifi sunan ekonomik, kurumsal ve kültürel bir bütünlük içinde kurgulanmalıdır.

2000'li yılların başından 2022'ye kadar her yıl yaklaşık 1 milyon kişiyle büyüyen nüfusun artış hızı, 2023'te Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesine gerileyerek belirgin biçimde yavaşlamış; 2024 ve 2025'te de tarihsel olarak düşük seyrini korumuştur. Türkiye, toplam doğurganlık hızının 1,42'ye kadar gerilemesiyle, son on yılda dünyada bu oranin en hızlı düştüğü ülkelerden biri olmuştur. Doğumlar ileri yaşlara ertelenmiş ve annelerin ortalama doğum yaşı 29,3'e yükselmiştir. Doğumların %43'ü 30 yaş üstü annelerce gerçekleştirilir hale gelmiştir.

Yaş yapısındaki dönüşüm çarpıcıdır. Beş yaş altı nüfus sayısal olarak 1960'lı yıllardaki seviyelere gerilerken yaşlı nüfus oranı hızla artmakta, ortanca yaş yükselmektedir. Son yılda 33 ilin nüfusu azalmış olup nüfus belirli büyükşehirlerde ve kıyı illerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye, 2030'ların ortalarına kadar açık kalması beklenen demografik fırsat penceresinin içindedir. Bu fırsatın değerlendirilmesi eğitim kalitesinin artırılmasına, gençlerin üretken istihdama erişimine bağlıdır.

Doğurganlık Hızı ve Toplam Doğum Sayısı (2001-2025)

Kaynak: TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2025

Doğurganlık hızının düşmesi ve yaşam süresinin uzamasıyla yaşlı nüfus oranı artmakta, bu durum sağlık ve sosyal güvenlik sistemleri üzerinde yapısal bir baskı oluşturmaktadır. Doğuşta beklenen yaşam süresi 78,1 yıla yükselmiş olmakla birlikte sağlıklı yaşam beklentisinin 57,6 yılda kalması, bireylerin ömürlerinin yaklaşık 20 yılını kronik hastalıklar ve işlevsel kısıtlılıklarla geçirdiğine işaret etmektedir.

Yaş ilerledikçe obezite, diyabet ve kronik hastalık riskleri artmakta; 75 yaş ve üzerindeki bireylerin %36,8'i genel sağlık durumunu "kötü/çok kötü" olarak tanımlamaktadır. İleri yaş gruplarında fiziksel ve bilişsel zorluklar belirginleşmekte, sağlık hizmeti talebi yapısal olarak dönüşmektedir. Bununla birlikte kişi başına yıllık hekime müracaat sayısı 12,2'ye ulaşarak OECD ortalamasını (6,5) ikiye katlamış ve Güney Kore'den sonra en yüksek ikinci değer olmuştur. Bu sayının sürekli artışı, sağlık hizmetinin sürdürülebilirliği açısından ciddi bir risk teşkil etmektedir.

Kişi Başı Hekime Müracaat

Yıllık ortalama hekime başvuru sayısı

OECD

6,5

Türkiye

12,2

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2024

Sağlık altyapısında hekim, hemşire ve yatak kapasitesine ilişkin göstergelerde iyileşme izlenmekle birlikte, yaşlanan toplumun ihtiyaç duyduğu uzun dönemli bakım kapasitesi belli bir düzeydedir. Türkiye'nin aktif yaşlanma endeksi (29,7) AB ortalamasının (36,8) altında seyretmekte; özellikle "topluma katılım" bileşeni en düşük performans gösteren alan olarak öne çıkmaktadır.

Aktif Yaşlanma Endeksi

AB Ortalaması:
36,8

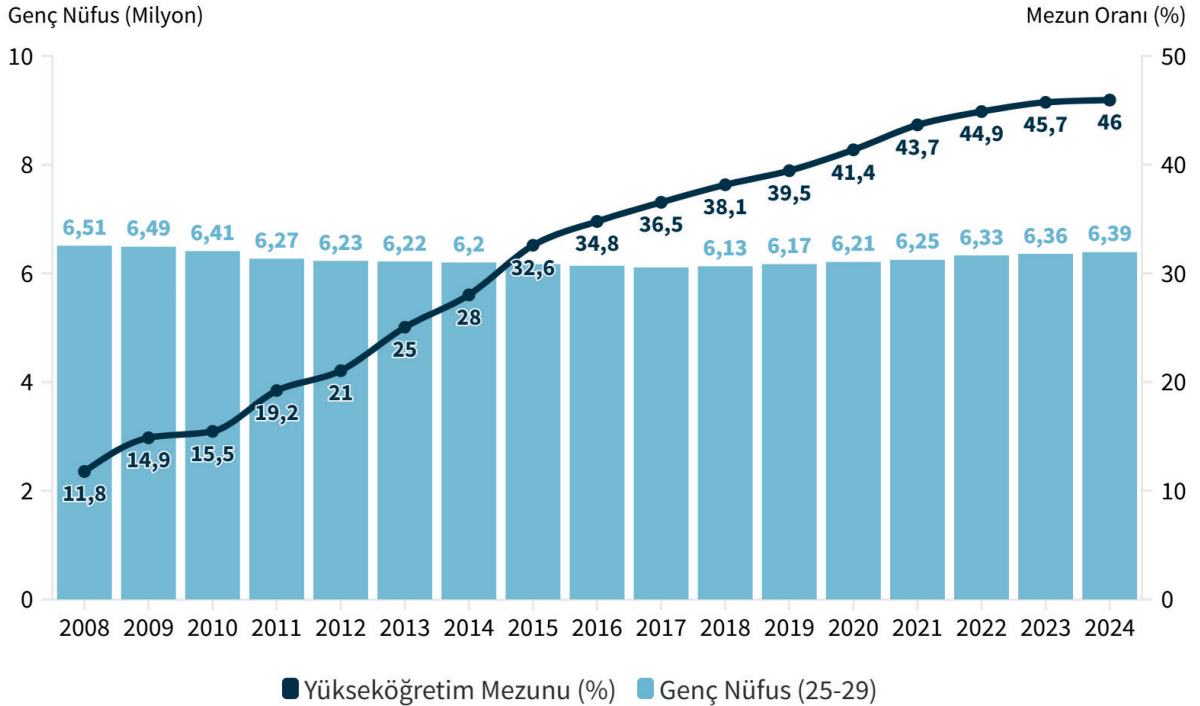
Türkiye:
29,7

Kaynak: TÜİK, Aktif Yaşlanma Endeksi, 2024

Türkiye son çeyrek asırda eğitimde büyük bir niceliksel dönüşüm yaşamıştır. 25-29 yaş grubunda yükseköğretim mezunu oranı 2008'de %11,8'den 2024'te %45,9'a yükselerek güçlü bir kuşak etkisi ortaya çıkarmıştır. Yükseköğretimde brüt okullaşma oranı %100,6'ya ulaşmıştır. Bu artışın temel kaynağı açık öğretim programları olup net okullaşma oranı %46,3 düzeyinde yatay seyre geçmiştir.

İller arasında derin bir kutuplaşma sürmektedir. Yükseköğretim mezunu oranı Ankara'da %32,5 iken Ağrı'da %12,8 düzeyinde kalmaktadır. Eğitimde cinsiyet eşitliği endeksi 0,77'den 0,86'ya yükselmiş olsa da kadınların ortalama eğitim süresi erkeklerden yaklaşık 1,4 yıl kısadır. Kuşaklararası aktarım mekanizmaları eğitim eşitsizliğinin en güçlü belirleyicilerindedir. Eğitime erişim sorununu büyük ölçüde aşmış bir ülke olarak Türkiye'nin önümüzdeki dönemdeki temel sınavı, nicelikten niteliğe geçişi yönetebilmek; coğrafi eşitsizlikleri, cinsiyet farklarını ve piyasalaşma eğilimlerinin fırsat eşitliği üzerindeki etkilerini gözetilen bütüncül bir politika perspektifi geliştirmektir.

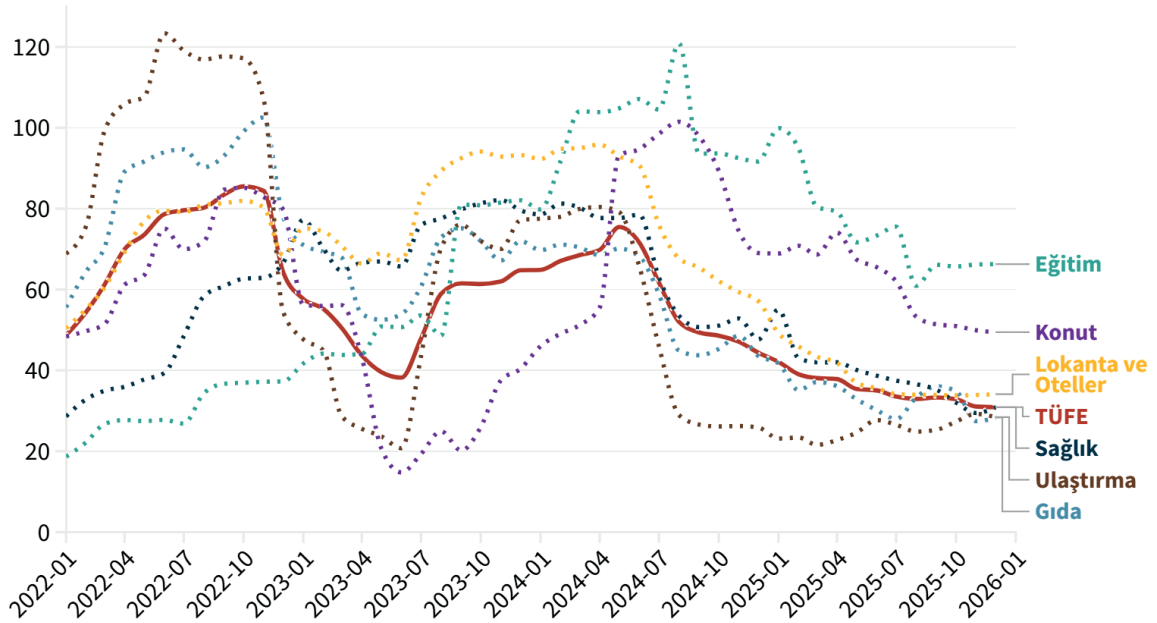
25-29 Yaş Yükseköğretim Mezunu Oranı (% , 2008-2024)

Kaynak: TÜİK MEDAS Ulusal Eğitim İstatistikleri verileriyle hesaplanmıştır.

2025 yılı, sıkı para politikasının sonuçlarının daha net hissedildiği bir dönem olmuştur. Türkiye ekonomisi %3,6 büyüyerek kişi başına düşen GSYH 18.040 dolara yükselmiştir. Ancak bu büyüme gelir eşitsizliğini azaltan bir sonuç doğurmamıştır. 2022'de %72 olan yıllık enflasyon 2025 sonunda %31'e gerilemiştir. Konut kalemindeki %49,5'lik artış, vatandaşların enflasyonu resmî rakamlardan daha yüksek hissettiğini göstermektedir. Deprem bölgesindeki dönüşümün etkisiyle inşaat sektörü %10,8 büyürken zirai don felaketi nedeniyle tarım %8,8 daralmış, sanayi yüksek üretim maliyetleri nedeniyle yalnızca %2,9 büyüebilmiştir.

Dış ticarete ihracat 273,4 milyar dolara ulaşmış, ithalatın daha hızlı artmasıyla dış ticaret açığı %11,9 artarak 92 milyar dolara yükselmiştir. Enerji ve altın hariç tutulduğunda ihracatın ithalatı karşılama oranının %90'a çıkması, açığın temel kaynağının enerji ithalatı olduğunu doğrulamaktadır. Yüksek teknoloji ürünlerin imalat sanayi ihracatındaki payı %3,8 ile OECD ortalamasının (%20) çok altındadır. Buna karşılık yapay zeka teknolojilerini kullanan girişimlerin oranının 2021'de %2,7'den 2025'te %7,5'e yükselmesi, beşeri sermayenin niteliğinin demografik kazanımları sürdürülebilir kılmadaki rolüne işaret eden olumlu bir başlangıçtır.

TÜFE Ana Harcama Gruplarının Yıllık Değişim Oranları (% , 2022-2025)

Kaynak: TÜİK, Tüketici Fiyat Endeksi verileriyle oluşturulmuştur.

2025 yılında 15 yaş üstü işgücüne katılım oranı %53,5 ile en yüksek düzeyini korurken istihdam oranı %49,1 bandında seyretmiştir. İşsizlik oranı yıllık ortalama %8,5 ile son dönemin en düşük seviyelerine gerilemiş, Aralık 2025'te %7,7'ye inerek son yirmi yılın en düşük seviyelerinden birine ulaşmıştır. Bu olumlu manşet görünümüne karşın yapısal sorunlar sürmektedir. Yaklaşık 8 milyon kişi kayıt dışı istihdam edilmekte, her dört çalışandan biri kayıt dışı çalışmakta ve tarım sektöründe kayıt dışılık çok daha derin seyretmektedir.

İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2025

İşgücü piyasasının niteliğine ilişkin göstergeler de zayıf kalmaktadır. Türkiye'de haftalık ortalama çalışma süresi 43,2 saat ile OECD ortalamasının (36 saat) belirgin biçimde üzerindedir. Buna rağmen istihdam oranı OECD ortalamasının altında seyretmektedir. Eğitim düzeyine göre belirgin ücret farklılıkları ve işveren-ücretli arasındaki gelir uçurumu eşitsizliklerin çok boyutlu yapısını yansıtmakta, Doğu bölgelerinde işsizlik Batı'ya kıyasla daha yüksek seyretmektedir. Sürdürülebilir ve kapsayıcı bir çalışma hayatı için istihdamın niteliğini artıran, kırılğan grupları koruyan ve bölgesel dengesizlikleri azaltan bütüncül politikalar kritik önem taşımaktadır.

Haftalık Ortalama Çalışma Saatleri

Kaynak: Eurostat, Actual and usual hours of work

Türkiye’de toplumsal refah son yirmi yılda dalgalı bir seyir izlemiş, son on yılda ise eşitsizlikler giderek yapısal bir nitelik kazanmıştır. En yüksek %20’lik gelir grubu toplam gelirin yaklaşık yarısını (%48,1) alırken en alt %20’lik grubun payı %6,4’te kalmaktadır. Gelir türleri incelendiğinde girişimci gelirlerinin payı azalırken sosyal transferler ve menkul kıymet gelirleri gibi pasif gelirlerin ağırlığının artması dikkat çekmektedir.

Sosyoekonomik statü kuşaklar arasında güçlü biçimde aktarılmaktadır. Çocukluğunu maddi durumu “çok kötü” bir hanede geçirenlerin %24,4’ü yetişkinlikte de en düşük gelir grubunda kalmaktadır. Eğitim, yoksulluk riskini azaltan en temel faktördür. Yükseköğretim mezunlarında yoksulluk oranı %4-5 bandında iken bir okul bitirmeyenlerde %33-40 aralığına yükselmektedir.

Nesnel refah kayıpları öznel algıya doğrudan yansımaktadır. 2025 itibarıyla toplumun en temel sorunu olarak hayat pahalılığı (%31,3) ve yoksulluk (%16,5) öne çıkmaktadır. Bulgular, refahın yalnızca mevcut gelirle değil fırsat eşitsizliğinin mirasıyla da şekillendiğini; hedefli, bölgesel olarak farklılaştırılmış ve eğitim odaklı müdahalelerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yoksulluk ve Yoksunluk Göstergeleri

Nüfus içindeki oranlar (%)

Sürekli Yoksulluk

Maddi Yoksunluk

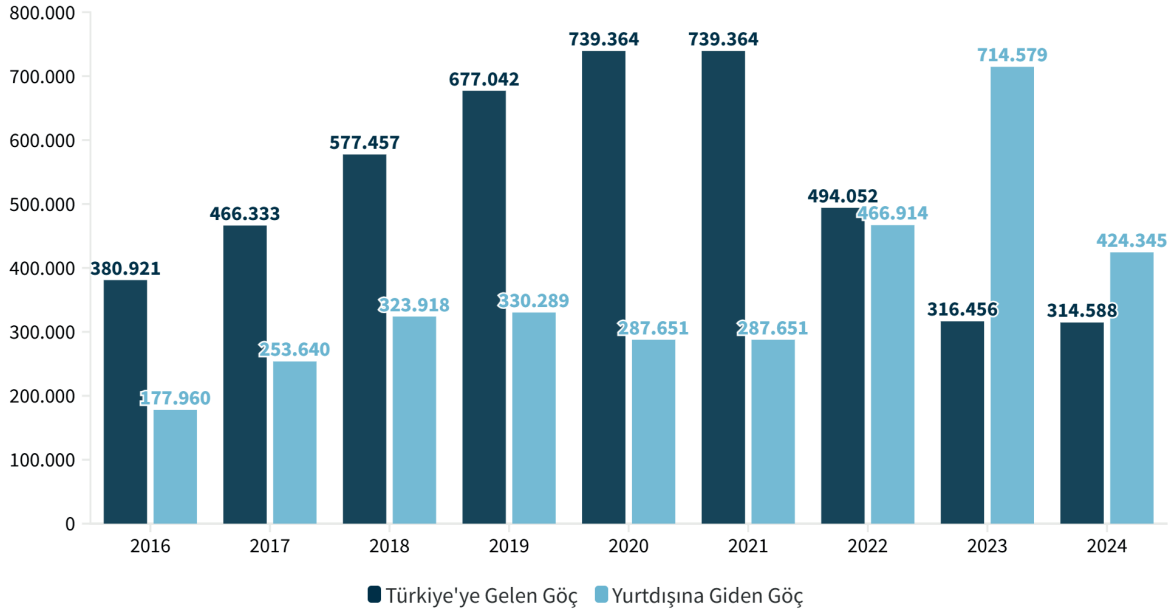
Maddi ve Sosyal
Yoksunluk

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2025

Türkiye'nin göç haritası köklü bir dönüşüm yaşamaktadır. Ülke, on yıl önceki "hedef ülke" profilinden uzaklaşarak özellikle 20-34 yaş grubundaki üretken ve nitelikli genç nüfusunu batıya uğurlayan bir "kaynak ve köprü ülke" kimliğine evrilmektedir. Türk vatandaşları ve nitelikli genç nüfus açısından "net göç veren" bir konuma gelmektedir. Bu eğilim, beşeri sermaye kaybı açısından en kritik uyarı sinyallerinden birini oluşturmaktadır.

İç göçte klasik kırdan kente akışın yerini metropoller arası hareketlilik almaktadır. 2023 depremleri, doğal afetlerin demografik yapıyı sarsıcı biçimde değiştirebildiğini göstermiş; afet sonrası etkiler iç göç dinamiklerini etkilemeye devam etmektedir. İstanbul, Ankara ve Antalya küresel çekim merkezi olma özelliğini korurken, yüksek yaşam maliyetleri "tersine göçü" tetiklemekte; Doğu ve İç Anadolu illerinin sistematik nüfus kaybı sürmektedir. Göçün sürdürülebilir biçimde yönetilmesi yalnızca sınır politikalarıyla sağlanamaz. Genç kuşağın aidiyet duygusunu güçlendirecek istihdam fırsatları, bölgesel eşitsizlikleri azaltacak kalkınma yatırımları ve afet sonrası toplumsal toparlanmayı destekleyecek bütüncül sosyal politikalarla mümkün olacaktır.

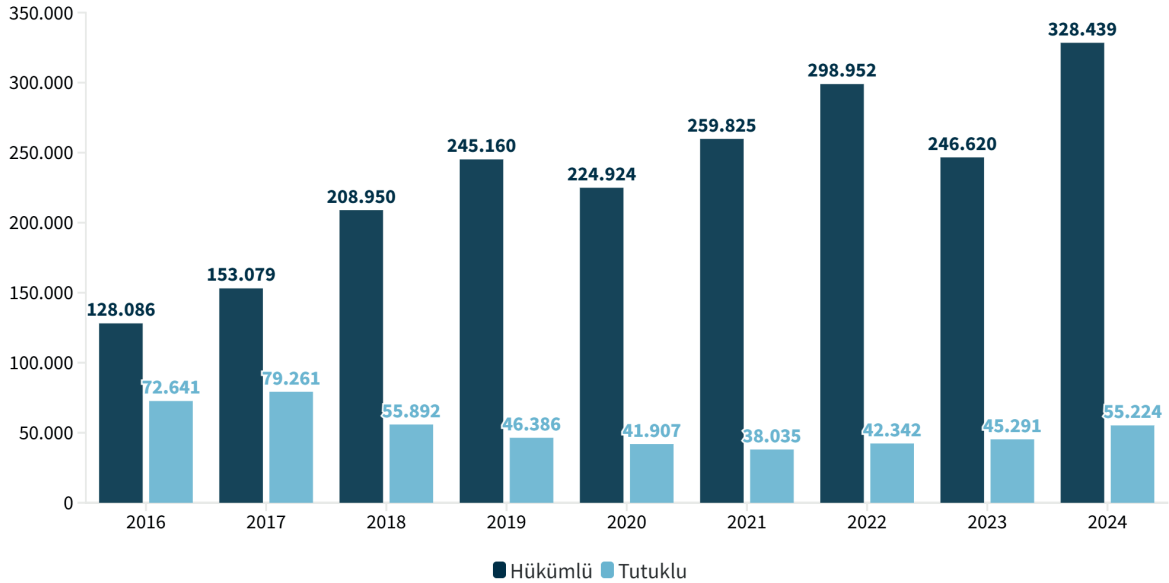
Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç (2016-2024)

Kaynak: TÜİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2024

Türkiye'nin hukuk sistemi hem niceliksel hem de niteliksel açıdan yapısal baskılarla karşı karşıyadır. Ceza yargılamasındaki dosya sayısı son on yılda %49,6 artmıştır. Ekonomik temelli suçların malvarlığına karşı suçlar kategorisinde ilk sırada yer alması, suçun sosyoekonomik dinamiklerle güçlü bağı göstermektedir. Cezaevlerindeki hükümlü ve tutuklu sayısı son sekiz yılda %91 artarak 383 bin kişiye ulaşmış, sulh hukuk mahkemelerindeki dosya sayısı kira uyuşmazlıklarının etkisiyle 1,6 milyonu aşmıştır.

Anayasa Mahkemesi ihlal kararlarının %71,2'si makul sürede yargılanma hakkına ilişkindir. Buna karşılık arabuluculuk ve uzlaştırma, 2024'te yaklaşık 2 milyon dosyayı filtreleyerek adli yargıdaki toplam iş yükünün %25-30'unu mahkemeye gitmeden sonuçlandırmıştır. Sürdürülebilir bir adalet sistemi için dijitalleşme, alternatif çözüm yollarının yaygınlaştırılması, hapis dışı yaptırımların güçlendirilmesi ve suçun önlenmesine yönelik sosyal politikaların yargı reformuyla eş zamanlı yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Sayısı (2016-2024)

Kaynak: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2024

Türkiye’de kültür ve sanat alanında ekonomik anlamda görece bir ivme yaşanmaktadır. Toplam kültür harcamaları 2024’te 408 milyar TL’yi aşarak bir önceki yıla göre %83,3 artmış; kültürel istihdam 957 bini, kültürel sektörlerin katma değeri 188 milyar TL’yi geçmiştir. Ancak harcamaların GSYH’ye oranı %0,9 ile uluslararası ortalamaların altında kalmakta ve sektörün %49,1’i kamu finansmanına bağımlı bulunmaktadır.

Kültür tüketimi köklü bir dönüşüm geçirmektedir. Hanehalkı kültür harcamalarının yaklaşık %73’ü ev ortamında tüketilen alanlara yönelmiş, bilgi işleme ekipmanlarının payı on yılda ikiye katlanarak %25’e ulaşmış, gazete ve süreli yayınların payı ise %3,5’ten %0,6’ya gerilemiştir. Dijital oyunlar, yaratıcı sanatlar ve kültürel eğitim gibi dijital ağırlıklı alt sektörler hızla büyürken geleneksel yayıncılık belirgin biçimde erimektedir.

Kültürel sektörlerde girişim sayısı %28 artarken çalışan sayısının yalnızca %17 büyümesi, küçük ölçekli ve düşük istihdamlı girişimlerin yaygınlaştığına işaret etmektedir. Erişim cephesinde müze ve ören yeri ziyaretçisi 61 milyonu, tiyatro seyircisi 8 milyonu aşmıştır. Diğer yandan faaliyetlerin büyük şehirlerde yoğunlaşması, sinema seyircisindeki %52,6’lık gerileme ve kütüphanesi olmayan 91 ilçenin varlığı erişim eşitsizliğinin sürdüğünü göstermektedir.

Alanın kalkınma planı hedefleriyle uyumlu bir veri, izleme ve yönetim altyapısından yoksun olması yapısal bir sorun olmaya devam etmekte, kamu bağımlılığını azaltacak sponsorluk ve teşvik mekanizmaları ile uzun vadeli bir kültür-sanat planı ihtiyacı öne çıkmaktadır.

11. ve 12. Kalkınma Planlarında Kültür ve Sanat Alanı Temel Amaçları

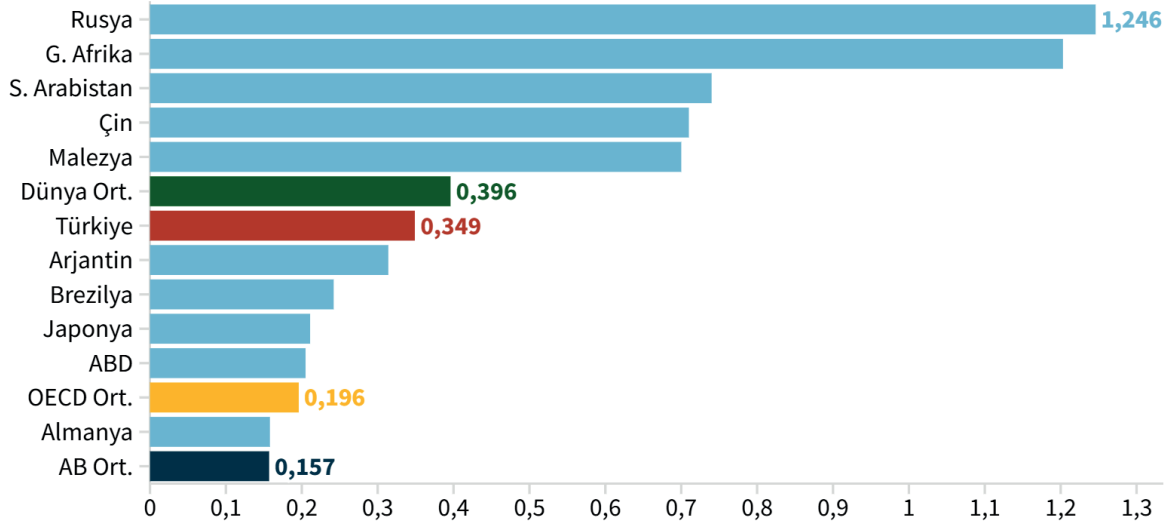
11. Kalkınma Planı (2019–2023)	12. Kalkınma Planı (2024–2028)
Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, milli kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi ile kültürün kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması.	Kültür ve sanat mirasımızın zenginlik ve çeşitliliğinin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, milli kültür ve kadim medeniyetimizin ortak değerleri etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin toplum genelinde yaygınlaştırılarak kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması.

Kaynak. T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Türkiye'nin çevresel göstergeleri, demografik ve toplumsal dönüşümün çevre üzerinde oluşturduğu baskının büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Sera gazı emisyonları 1990-2024 döneminde 228,4 milyon tondan 584,5 milyon tona yükselmiş; emisyonların ana kaynağı %71,7 ile enerji sektörü olmuştur. Türkiye'nin gelir başına düşen karbon yoğunluğu AB ortalamasının yaklaşık iki katıdır.

Elektrik talebi 2000-2025 döneminde 97,2 TWh'den 360,9 TWh'ye çıkmıştır. Su tarafında 2024'te çekilen suyun %54,6'sı deniz suyudur ve temin edilen suyun %54,4'ü termik santraller tarafından kullanılmaktadır. Atıksu arıtma hizmeti ise %76,9 seviyesinde kalmakta ve iller arasında belirgin kapasite farkları bulunmaktadır. Çevre koruma harcamaları 441 milyar TL'ye yükselmiş; ancak harcamaların %58,8'i atık yönetimine giderken iklim ve hava başlığının payı %2'nin altında kalmıştır. Bulgular, çevre politikasının toplumsal refahın sürdürülebilirliğini garanti eden bir kamu yönetimi alanı olarak tasarlanması gerektiğini; enerji dönüşümüyle mutlak emisyon azaltımı, su-atıksu altyapısında iklim dayanıklılığı ve atık yönetiminde döngüsellik birlikte gözetilmesini işaret etmektedir.

GSYH'nin Karbon Yoğunluğu (2015 Sabit \$, GSYH başına kg CO₂ eşdeğeri)

Kaynak: World Bank, Carbon intensity of GDP

Sonuç

On bir alana ait analizler bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye'nin sosyolojik bir geçiş döneminin tam ortasında bulunduğu görülmektedir. Cumhuriyet tarihinin en düşük nüfus artış hızına ulaşılması ve toplam doğurganlık hızının yenilenme düzeyinin belirgin biçimde altına gerilemesi, yalnızca demografik göstergelerin değil, eğitim, istihdam, refah, sağlık, çevre ve kültür alanlarındaki ihtiyaçların da hızla yeniden şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Raporun bütününden çıkan en kritik mesaj, Türkiye'nin nüfus yapısıyla birlikte toplumsal yaşama biçiminin de köklü bir dönüşüm geçirdiği ve bu dönüşümün birbirinden bağımsız sorunlar olarak değil, birbirine bağlı dinamikler bütünü olarak ele alınması gerektiğidir. Daha küçük ve daha kırılgan hanelerden oluşan, hızla yaşlanan bir toplumda bakım yükü, konut talebi, sosyal güvenlik ihtiyacı ve tüketim örüntüleri farklılaşmakta, nitelikli genç nüfusun dışa yönelimi ise demografik fırsat penceresinin değerini artırmaktadır.

Türkiye, bir taraftan demografik fırsat penceresinin son evresini yaşarken diğer taraftan yaşlanan bir nüfusun gerektirdiği yepyeni bir politika gündemiyle yüzleşmek durumundadır. Bu gündemin çevresel sürdürülebilirlik, teknolojik gelişim, kapsayıcı istihdam ve kuşaklararası adalet eksenlerinde; veriye dayalı, bütüncül ve eşgüdümlü bir yaklaşımla inşa edilmesi, demografik dönüşümün sürdürülebilir bir toplumsal refah modeline dönüştürülebilmesinin ön koşuludur.

Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en hızlı demografik dönüşümünü yaşıyor. Doğurganlık hızı gerilerken yaşlı nüfus oranı artıyor; haneler küçülüyor, aile yapısı çeşitleniyor, nüfus belirli metropollerde yoğunlaşıyor. Demografik fırsat penceresi hızla kapanırken bu dönemi toplumsal bir kazanıma çevirmek için elimizdeki zaman daralıyor.

Toplumun Görünümü raporlarının beşincisi olan bu çalışma, Türkiye'nin bu kritik eşiğini veri temelli bir perspektifle ele alıyor. Her yıl düzenli olarak yayımlanan rapor serisinde bu kez demografik ve toplumsal dönüşüm odağı alınıyor. Nüfustan aileye, sağlık ve yaşlanmadan eğitime, ekonomiden çalışma hayatına, refah ve eşitsizlikten göçe, hukuktan kültür ve sanata, uzanan 11 farklı alanda Türkiye'nin son yıllardaki dönüşümü temel göstergelerle analiz ediliyor. Rapor, salt durum tespitinin ötesine geçerek her alanda somut politika önerileri sunuyor.

Toplumun Görünümü 2025, birbirinden bağımsız görünen ama derinden birbirine bağlı toplumsal dinamikleri bütüncül bir çerçevede kavrama çabasının ürünüdür. Böylece yalnızca akademik araştırmalara değil, daha adil ve müreffeh bir toplumun inşasında karar alıcılara ve uygulayıcılara da yol gösterici bir kaynak olmayı amaçlıyor.

📍 Aziz Mahmut Hüdayi Mh. Türbe Kapısı Sk. No:13 Üsküdar / İst.

🌐 ilke.org.tr 📞 +90 216 532 63 70 📧 bilgi@ilke.org.tr 🌐 📱 ilkevakfi